

۱۳/۴/۲۸
۹۴/۹/۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حقوق بین الملل فضا: موافقتنامه امداد و نجات فضاءوردان و کنوانسیون ثبت اشیاء فضایی

تألیف

دکتر الهام امین زاده

عضو هیأت علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی

دانشگاه تهران

با همکاری

یونس علاقه بند حسینی

محمد سعیدی

شماره انتشار ۳۵۲۰

شماره مسلسل ۸۰۴۰

انتشارات دانشگاه تهران

سرشناسه	: امین زاده، الهام، ۱۳۴۳-
عنوان و نام پدیدآور	: حقوق بین الملل فضا: موافقتنامه امداد و نجات فضاوردان و کنوانسیون ثبت اشیاء فضایی / تألیف الهام امین زاده، یونس علاقه‌بند حسینی، محمد سعیدی.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۲۱۷ ص.
فروست	: انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۳۵۲۰.
شابک	: 978-964-03-6672-1
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه : ص. ۲۰۸-۲۱۷؛ همچنین به صورت زیرنویس.
عنوان دیگر	: موافقتنامه امداد و نجات فضاوردان و کنوانسیون ثبت اشیاء فضایی.
موضوع	: حقوق بین المللی هوایی و فضایی.
موضوع	: حقوق فضا
شناسه افزوده	: علاقه‌بند حسینی، یونس، ۱۳۶۳.
شناسه افزوده	: سعیدی، محمد، ۱۳۶۱.
شناسه افزوده	: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۳ ج ۷ / الف ۸ / ۱۱۴۵ KZD
رده‌بندی دیویی	: ۳۴۱/۴۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۴۹۶۱۵۱

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، بازنویسی در وبسایت‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود.

عنوان: حقوق بین الملل فضا: موافقتنامه امداد و نجات فضاوردان و کنوانسیون ثبت اشیاء فضایی

تألیف: دکتر الهام امین زاده- یونس علاقه‌بند حسینی- محمد سعیدی

ویراستار: مجید جهانی

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلفان است»

«کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است»

بها: ۱۲۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرشی مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: <http://press.ut.ac.ir>

پخش و فروش: تلفکس ۸۸۰۱۲۰۷۸

ISBN:978-964-03-6672-1

9 789640 366721

فهرست مطالب

خ	دیباچه.....
ذ	پیشگفتار.....

بخش اول

۲	گفتار مقدماتی.....
---	--------------------

۲	۱. مقدمه.....
---	---------------

۲	۲. تاریخچه: طرح موضوع در کوپوس.....
---	-------------------------------------

۵	۳. اجلاس اول.....
---	-------------------

۶	۴. اجلاس دوم.....
---	-------------------

۸	۶. اجلاس چهارم.....
---	---------------------

۹	۸. اجلاس ششم.....
---	-------------------

۱۰	۹. توافق بر سر محتوای موافقتنامه امداد و نجات.....
----	--

۱۲	۱۰. تدوین و تصویب موافقتنامه امداد و نجات.....
----	--

۱۳	۱۱. چارچوب کلی و ویژگی‌های شکلی موافقتنامه امداد و نجات.....
----	--

۱۵	۱۲. تقسیم بحث.....
----	--------------------

۱۶	گفتار اول: نجات و بازگشت فزانوردان.....
----	---

۱۶	۱۳. فزانورد کیست؟.....
----	------------------------

۲۱	۱۴. معیارهای تعریف فزانورد.....
----	---------------------------------

۲۴	۱۵. وضعیت حقوقی فزانوردان.....
----	--------------------------------

۲۸	۱۶. حقوق فزانوردان.....
----	-------------------------

۲۸	الف) حق بر سلامتی:.....
----	-------------------------

۲۹	ب) حق برخورداری از ایمنی:.....
----	--------------------------------

۳۰	۱۷. امداد و نجات.....
----	-----------------------

۳۳	۱۸. ارزیابی وضعیت فزانوردان در موافقتنامه امداد و نجات.....
----	---

۳۴	۱۹. تکلیف دولت‌های عضو به اطلاع‌رسانی.....
----	--

۳۵	۲۰. کمک به فزانوردان در قلمرو تحت صلاحیت دولت‌های عضو.....
----	--

۳۸	۲۱. فرود فزانوردان در مکان‌های خارج از صلاحیت دولت‌های عضو.....
----	---

۲۲. بازگرداندن فضاوردان به مقام پرتاب کننده..... ۴۱
۲۳. گردشگری فضایی و حقوق فضا، فرصت یا چالش؟..... ۴۲
۲۴. امکان تسری موافقتنامه امداد و نجات به گردشگران فضایی..... ۴۳
۲۵. آخرین تحولات گردشگری فضایی و آینده پیشرو..... ۴۶
۲۶. مقایسه مواد ۱ تا ۴ موافقتنامه امداد و نجات با مواد ۵ و ۸ معاهده فضای ماورای جو..... ۴۷
۲۸. موافقتنامه امداد و نجات و وضعیت اشیاء بازگشته به زمین..... ۵۰
۲۹. تعریف شیء فضایی و قطعات تشکیل دهنده آن..... ۵۲
۳۰. الزام به اطلاع رسانی..... ۵۴
۳۱. مفهوم بازگشت به زمین..... ۵۶
۳۲. بازیابی شیء فضایی..... ۵۷
۳۳. بازگرداندن شیء فضایی واقع شده در خارج از قلمرو دولت های عضو..... ۵۸
۳۴. اشیاء خطرناک یا زیانبار..... ۶۰
۳۵. هزینه ها..... ۶۳
۳۶. وضعیت اجرایی ماده ۵..... ۶۵
- الف) کانادا و شیء فضایی شوروی (سال ۱۹۷۹)..... ۶۶
- ب) ژاپن و شیء فضایی ایالات متحده (سال ۲۰۰۰-۱۹۹۹)..... ۶۶
- ج) ایالات متحده و شیء فضایی فرانسه (سال ۲۰۰۰)..... ۶۷
- د) آفریقای جنوبی و شیء فضایی ایالات متحده (سال ۲۰۰۰)..... ۶۷
- ه) عربستان و شیء فضایی ایالات متحده (سال ۲۰۰۱)..... ۶۸
۳۷. تعریف مقام پرتاب کننده..... ۶۹
۳۸. آخرین وضعیت معاهده و چالش های آن..... ۷۲
- بخش دوم..... ۷۷**
- کنوانسیون ثبت اشیاء پرتاب شده به فضای ماورای جو..... ۷۷
- (۱۹۷۴)..... ۷۷
- گفتار اول: نظام های ثبت اشیاء پرتاب شده به فضای ماورای جو..... ۷۸
۱. تاریخچه و شرح مذاکرات..... ۷۸
- الف) نظام ثبت به موجب قطعنامه ۱۷۲۱ مجمع عمومی سازمان ملل..... ۸۶
- ب) نظام ثبت به موجب کنوانسیون ثبت اشیاء پرتاب شده به فضای ماورای جو..... ۸۷

الف) مفهوم دولت پرتاب‌کننده.....	۸۹
ب) انتقال مالکیت به دولتی غیر از دولت پرتاب‌کننده.....	۹۳
ج) انتقال ماهواره‌ها در مدار: نمونه‌های عملی.....	۹۴
د) درگیر شدن نهادهای غیردولتی در فعالیت‌های فضایی.....	۹۶
ه) مفهوم تأمین پرتاب.....	۹۷
و) تعریف شیء فضایی در بند (ب) ماده ۱.....	۹۸
ز) ملاحظات در مورد اشیاء غیرفعال.....	۹۹
۱۲. مقایسه بین دو نظام ثبت: ارتباط تکمیلی.....	۱۲۱
گفتار دوم: بررسی عملکرد دولت‌ها در خصوص ثبت اشیاء فضایی در چارچوب دستورکار کمیته فرعی حقوقی کوپوس.....	۱۲۳
۱۳. مقدمه.....	۱۲۳
۱۴. ایالات متحده آمریکا.....	۱۲۴
۱۵. فرانسه.....	۱۲۵
۱۶. جمهوری چک.....	۱۲۹
۱۷. استرالیا.....	۱۳۰
۱۸. روسیه.....	۱۳۰
۱۹. انگلستان.....	۱۳۳
۲۰. اسپانیا.....	۱۳۵
۲۱. یونان.....	۱۳۶
۲۲. لوکزامبورگ.....	۱۳۶
۲۳. هلند.....	۱۳۶
۲۴. آلمان.....	۱۳۸
۲۵. سوئد.....	۱۳۹
۲۶. ایتالیا.....	۱۴۰
۲۷. آژانس فضایی اروپایی.....	۱۴۱
۲۸. نظام ثبت اشیاء هوایی فضایی.....	۱۴۵
الف) ثبت به موجب حقوق هوا.....	۱۴۶
ب) ثبت به موجب حقوق حاکم بر کنوانسیون ثبت.....	۱۴۷
ج) اتخاذ رویه ثبتی جدید و نظام حقوقی واحد.....	۱۴۸

۲۹. آخرین وضعیت اجرایی کنوانسیون ثبت و چالش‌های آن ۱۴۹
۳۰. پیشنهادهایی برای بهبود جایگاه کنوانسیون ۱۵۲

پیوست‌ها ۱۵۵

- پیوست ۱: ترجمه متن موافقتنامه امداد و نجات ۱۵۶
- پیوست ۲: نمونه اعلامیه ارسالی به دبیرکل سازمان ملل بر اساس ماده ۵ موافقتنامه ۱۶۰
- پیوست ۳: ترجمه کنوانسیون ثبت اشیاء پرتاب‌شده به فضای ماورای جو ۱۶۲
- پیوست ۴: فهرست اعضای کنوانسیون ثبت ۱۶۷
- پیوست ۵: نمونه اعلامیه دولت‌ها در خصوص ثبت اشیاء فضایی بر طبق نظام قطعنامه ۱۶۹
- پیوست ۶: نمونه اعلامیه دولت‌ها در رابطه با راهاندازی نهاد ثبت ملی: آفریقای جنوبی ۱۷۰
- پیوست ۷: نمونه قانونگذاری ملی دولت‌ها برای اجرایی کردن مفاد کنوانسیون ثبت ۱۷۱
- پیوست ۸: نمونه اعلامیه دولت‌ها در خصوص ثبت اشیاء فضایی بر طبق نظام کنوانسیون ثبت ۱۷۵
- پیوست ۹: نمونه فرم پیشنهادی دفتر امور فضای ماورای جو سازمان ملل برای ثبت اشیاء فضایی ۱۷۷

دیباچه

«انتم اشد خلقا ام السماء بنهها رفع سمکها فسوئها و اغطش لیلها و اخرج ضحئها

» آیا آفرینش شما مشکل تر است یا منظومه شمسی؟ جوانب آن را بهم آورده غلظت آنرا بالا برد و آنرا

ساخت و شب و روز را برای آن درست کرد.» (نازعات- آیات ۲۷ تا ۲۹)

به گواه تاریخ، ملت ایران با تمدن چندین هزار ساله همواره ملت بزرگی بوده و این عظمت و بزرگی در سایه رهنمودهای انسان ساز و عالم پرور دین مبین اسلام موجب گردیده تا ایرانیان همواره مرزهای علم و دانش را شکافته و به سوی بی نهایت حرکت کنند. برکسی پوشیده نیست در عصر کنونی دانش فضایی به عنوان نیازی انکارناپذیر، یکی از معیارهای اساسی پیشرفت و توسعه کشورها قلمداد می شود. اهمیت فناوری های فضایی هنگامی نمایان تر می شود که این فناوری از جمله فناوری های استراتژیک کشورهای پیشرو در این زمینه به حساب می آید، چرا که این فناوری قادر است فرصت های زیادی را به عنوان عامل محرک توسعه سایر فناوری ها و به طور کلی توسعه پایدار کشورها را فراهم کند. به عبارت دیگر دانش و فناوری های فضایی را می توان تجلی گاه آخرین پیشرفت های علوم و فناوری های نوین در جهان دانست که به واسطه ماهیت بین دانشی نیازمند توجه، تحقیق و شناخت ارتباط آن با سایر علوم می باشد.

رشد روزافزون کمی و کیفی دانش و دستاوردهای فضایی در دهه های اخیر در جهان موجب گشته تحولی نوین در کلیه ابعاد دانش فضایی به وجود آید. دستاوردهای ارزشمند علمی - پژوهشی جمهوری اسلامی ایران در زمینه های مختلف به ویژه دانش و فناوری صلح آمیز فضایی نشانگر آن است که با اتکاء به خداوند سبحان و تلاش همه جانبه، توان فائق آمدن بر محدودیت ها و موانع پیش رو را داشته و روزهای روشنی برای بخش پژوهش و فناوری فضایی کشور پیش بینی می شود. پیشرفت های صورت گرفته در این حوزه از جمله پرتاب ماهواره، اعزام موجود زنده به فضا، انجام مطالعات و تحقیق در حوزه های جدید دانش فضایی همگی قابل توجه هستند. البته باید در کنار این امور، در زمینه تبعات حقوقی و قانونی مترتب بر پرتاب اشیاء و اعزام فضا نورد به فضا و فرود آن در اقصی نقاط دنیا نیز مطالعات کافی صورت پذیرد تا از این طریق بتوان از حقوق جمهوری اسلامی ایران در عرصه های بین المللی پاسداری نمود. در چنین برهه ای از زمان که ضرورت دستیابی به دانش فضایی صلح آمیز و دفاع از حقوق ایران در حوزه فضا برای رسیدن به توسعه پایدار امری مهم و حیاتی محسوب می شود، انتظار می رود همه دست اندکاران اعم از نهادهای دولتی، دانشگاه ها و بخش خصوصی فعال در این حوزه

در کنار اساتید، محققین و دانشمندان فضایی کشور با همکاری، همدلی و تلاش مداوم، بستر رسیدن ایران اسلامی را به جایگاهی که شایسته آن است تسهیل نماید.

در راستای این مسئولیت خطیر، سازمان فضایی ایران مصمم‌تر از قبل بر آن شد تا با حمایت از طرح‌های تحقیقاتی نظیر کتاب ارزشمند «حقوق بین الملل فضا: موافقتنامه امداد و نجات و کنوانسیون ثبت ثبت اشیاء فضایی» گام دیگری در زمینه توسعه و ترویج استفاده صلح‌آمیز از این دانش برداشته تا بار دیگر با بهره‌گیری از الطاف و تحت عنایات حضرت بقیه ... الاعظم (عج) و رهنمودهای مقام معظم رهبری (مدظله العالی) شاهد رشد، شکوفایی و بالندگی بیش از پیش نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران در ابعاد گوناگون به ویژه حوزه فناوری فضایی باشیم.

به امید روزهایی توأم با صلح و دوستی برای جامعه جهانی و درخشش بیش از پیش ایران اسلامی بر فراز قله‌های علم و دانش.

حمید فاضلی

قائم مقام سازمان فضایی ایران

اردیبهشت ۹۲

پیشگفتار

کتاب حاضر که تحت عنوان «موافقتنامه امداد و نجات و کنوانسیون ثبت اشیاء فضایی» به جامعه علمی کشور عرضه می‌شود، دومین کتاب از مجموعه تفسیر معاهدات حقوق بین‌الملل فضا است که به‌طور عمده حاوی تجزیه و تحلیل «موافقتنامه ۱۹۶۸ نجات و بازگرداندن فضانوردان و بازگرداندن اشیاء پرتاب‌شده به فضای ماورای جو» و «کنوانسیون ۱۹۷۴ ثبت اشیاء پرتاب‌شده به فضای ماورای جو» می‌باشد. ضرورت مطالعات عمیق و همه‌جانبه در عرصه فضا با توجه به تحولات پرشتاب فعالیت‌های فضایی در دهه‌های اخیر بر کسی پوشیده نیست. از این رو مقرر شد که کتاب دوم به مطالعه بر روی ابعاد حقوقی امداد و نجات فضانوردان و بازگرداندن اشیاء فضایی و ثبت اشیاء فضایی اختصاص یابد.

در بدو امر ممکن است این‌گونه تصور شود که پرداختن به موضوع امداد و نجات فضانوردان و بازگرداندن اشیاء فضایی، چندان حائز اهمیت کاربردی نیست و تنها در پژوهش‌های نظری به کار می‌آید، اما از این واقعیت نیز نباید غافل ماند که مطالعاتی از این دست و ارزیابی اسناد بین‌المللی مرتبط باعث اطمینان خاطر هر چه بیشتر دولت‌ها و نهادهایی می‌شود که در فعالیت‌های فضایی دخیل هستند. به خصوص آنکه حفظ جان و سلامتی فضانوردان ایجاب می‌کند به موازات تدوین قواعد حقوقی ناظر بر فعالیت‌های فضایی، در این عرصه نیز اقداماتی صورت پذیرد.

ثبت اشیاء فضایی نیز از مباحث مهم در عرصه حقوق بین‌الملل فضا به شمار می‌رود. با این توضیح که برخلاف بسیاری دیگر از چالش‌های حقوق فضا، و از جمله امداد و نجات فضانوردان که در آنها رویکردهای نظری اولویت دارد، در این حیطه تقدم و برتری با ملاحظات عملی و اجرایی است. کتاب حاضر نیز از این مهم غافل نمانده و ضمن توجه به بعد نظری ثبت اشیاء فضایی، توجه خود را به‌طور ویژه به رویکرد عملی و رویه اجرایی دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی معطوف کرده است.

کتاب حاضر از دو بخش مجزا تشکیل می‌شود. بخش اول به مقوله نجات و بازگشت فضانوردان و بازگرداندن اشیاء فضایی اختصاص دارد و ضمن بیان تاریخچه موضوع و تحلیل وضعیت حقوقی فضانوردان و بازگرداندن اشیاء فضایی، اشاره‌ای گذرا به پدیده نوظهور گردش‌گری فضایی نیز خواهد داشت. بخش دوم نیز به موضوع ثبت اشیاء فضایی می‌پردازد و مباحثی از قبیل نظام‌های ملی و بین‌المللی ثبت، رویه دولت‌ها و وضعیت ثبت اشیاء هوایی فضایی را دربرمی‌گیرد.

در خاتمه بر خود لازم می‌دانم از تمام عزیزانی که یاری‌گر ما در ارائه این اثر بودند تقدیر و تشکر نمایم. در نگارش بخش‌هایی از این کتاب از نظرات آقای امین قنبری، دانشجوی دوره دکتری دانشگاه تهران، استفاده شده است که از همکاری ایشان بی‌نهایت سپاسگزارم. از حمایت‌ها و همکاری‌های بی-

دریغ مسئولین محترم سازمان فضایی ایران که در تهیه و تدوین این اثر از هیچ تلاشی فروگذار نبودند، سپاسگزارم و مراتب تشکر و امتنان خود را از جناب آقای دکتر سید فضل‌الله موسوی ریاست محترم دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران ابراز می‌دارم. امید است که صاحب‌نظران و پژوهش‌گران گرامی نگارندگان را از انتقادات و پیشنهادهای ارزنده خود بی‌بهره نگذارند.

دکتر الهام امین‌زاده - آبان ۹۲